Recenzja naukowa

Dr Tomasz Duda
Warszawski Uniwersytet Medyczny
tomasz.duda@wum.edu.pl
https://orcid.org/0000-0002-4307-3109

Terapeutyczny wymiar pielgrzymowania w kontekście Camino de Santiago

Tytuł: *Terapeutyczny wymiar pielgrzymowania w kontekście Camino de Santiago*
Autor: Berenika Seryczyńska
Wydawca: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń
Rok wydania: 2025
Liczba stron: 396
ISBN: 978-83-231-5390-0
doi.org/10.12775/978-83-231-5391-7

Monografia *Terapeutyczny wymiar pielgrzymowania w kontekście Camino de Santiago* autorstwa Bereniki Seryczyńskiej stanowi publikację rozprawy doktorskiej obronionej w 2023 roku na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Książka wpisuje się w spektrum dynamicznie rozwijających się badań nad fenomenem współczesnego pielgrzymowania. Autorka koncentruje się na Camino de Santiago jako przestrzeni doświadczenia duchowego, egzystencjalnego i terapeutycznego. Już na poziomie struktury pracy widoczna jest ambicja całościowego ujęcia zagadnienia, łączącego refleksję teologiczną z analizami zaczerpniętymi z nauk humanistycznych i społecznych.

Główną tezą jest twierdzenie, że pielgrzymowanie posiada realny wymiar terapeutyczny, który nie redukuje się ani do psychologicznego dobrostanu, ani do kulturowych narracji samorozwoju, lecz zakorzeniony jest w teologii łaski. Autorka analizuje to zagadnienie przede wszystkim w perspektywie tomistycznej koncepcji

łaski, ukazując pielgrzymowanie jako przestrzeń jej uzdrawiającego działania (*gratia sanans*). Oryginalność pracy polega na konsekwentnym powiązaniu tej klasycznej refleksji teologicznej z empiryczną analizą doświadczenia współczesnych pielgrzymów.

Szczególnie istotnym elementem monografii jest przeprowadzone w 2019 roku jakościowe badanie empiryczne, obejmujące pięćdziesiąt pogłębionych wywiadów z pielgrzymami na Camino de Santiago. Uzyskany materiał badawczy posłużył autorce do analizy kształtowania się cnót kardynalnych – roztropności, sprawiedliwości, męstwa i umiarkowania – w kontekście doświadczenia pielgrzymowania. Tym samym książka łączy solidną refleksję teologiczną z rzetelną metodologią badań jakościowych, co czyni ją wartościowym przykładem interdyscyplinarnego podejścia do badań nad religijnością i współczesną duchowością. Warto podkreślić, że rozprawa Seryczyńskiej została również dostrzeżona w międzynarodowym konkursie ESSSAT (*European Society for the Study of Science and Theology*) w 2024 roku. Choć praca nie zdobyła głównej nagrody, jury konkursu uznało jej wartość naukową i interdyscyplinarne znaczenie, doceniając wysoki poziom badań oraz wkład w dialog między nauką a teologią.

Struktura monografii jest klarowna i podporządkowana realizacji postawionego problemu badawczego. Po wstępie, w którym autorka precyzyjnie określa cel pracy, jej metodologię oraz zakres analiz, zasadnicza treść została ujęta w trzech obszernych rozdziałach, zakończonych syntetycznym podsumowaniem. Taki układ sprzyja stopniowemu wprowadzaniu czytelnika w zagadnienie terapeutycznego wymiaru pielgrzymowania – od fundamentów teologicznych, poprzez analizę działania łaski w perspektywie aretologicznej, aż po interdyscyplinarne ujęcie mechanizmów terapeutycznych obecnych na Camino de Santiago.

Poszczególne rozdziały zachowują względną równowagę objętościową, co pozytywnie wpływa na spójność narracji i rytm wywodu. Każdy z nich realizuje jasno określoną funkcję w strukturze całości: pierwszy rozdział buduje teoretyczne zaplecze pracy, drugi stanowi jej rdzeń analityczno-empiryczny, natomiast trzeci poszerza perspektywę badawczą, wprowadzając konteksty z zakresu teologii fundamentalnej, psychologii oraz nauk społecznych. Taka kompozycja nie sprawia wrażenia sztucznej ani schematycznej, lecz wynika z logicznie zaplanowanego procesu argumentacyjnego.

Na uwagę zasługuje język monografii, który pozostaje adekwatny do charakteru pracy naukowej, a zarazem komunikatywny. Autorka posługuje się terminologią teologiczną z dużą precyzją, unikając nieuprawnionych uproszczeń, jednocześnie

dbając o jasność wywodu – zwłaszcza w partiach interdyscyplinarnych, gdzie łatwo o niejednoznaczność pojęciową. Styl narracji jest konsekwentny, rzetelny i wolny od publicystycznych uogólnień, co świadczy o dojrzałym warsztacie naukowym.

Aparat naukowy pracy należy ocenić wysoko. Przypisy są prowadzone starannie i pełnią nie tylko funkcję dokumentacyjną, lecz także pogłębiającą tok rozumowania. Bibliografia obejmuje szerokie spektrum literatury – zarówno klasyczne pozycje z zakresu teologii łaski i myśli św. Tomasza z Akwinu, jak i współczesne opracowania dotyczące pielgrzymowania, duchowości, psychologii religii oraz badań empirycznych. Dobór źródeł potwierdza dobrą orientację w aktualnym stanie badań oraz umiejętność krytycznego korzystania z dorobku różnych dyscyplin.

Ocena wkładu monografii do badań nad pielgrzymowaniem wymaga uwzględnienia jej wyraźnie teologicznego charakteru oraz zastosowanej metodologii. Z jednej strony można postawić pytanie, na ile przedstawione analizy realizują klasyczne cele publikacji teologicznych, które tradycyjnie koncentrują się na pogłębionej refleksji doktrynalnej i systematycznej. Interdyscyplinarne otwarcie pracy oraz szerokie wykorzystanie materiału empirycznego sprawiają bowiem, że wywód teologiczny niekiedy rezygnuje z pełnej autonomii spekulatywnej na rzecz dialogu z kategoriami wypracowanymi poza teologią. W tym sensie monografia nie wpisuje się bezpośrednio w nurt *stricte* teoretycznych dywagacji teologicznych. Z drugiej strony właśnie to metodologiczne przesunięcie stanowi o oryginalności i znaczeniu pracy. Proponowany pionierski projekt badawczy, w którym klasyczna teologia łaski – osadzona w tomistycznej koncepcji habitusu i aretologii – zostaje skonfrontowana z empirycznym doświadczeniem współczesnych pielgrzymów. Tego rodzaju podejście znacząco poszerza pole badań nad pielgrzymowaniem, oferując narzędzia interpretacyjne, które mogą okazać się inspirujące także dla badaczy reprezentujących takie obszary jak socjologia religii, psychologia czy antropologia kulturowa, nawet jeśli nie wszystkie użyte kategorie pojęciowe są bezpośrednio kompatybilne z metodologicznymi standardami tych dyscyplin. W tym kontekście monografia Seryczyńskiej sytuuje się na pograniczu dyscyplin, podejmując wyzwanie dialogu między teologią a naukami społecznymi. Argumentacja teologiczna, choć może być postrzegana jako odległa od dominujących paradygmatów badawczych w psychologii czy socjologii, wnosi do tych obszarów nieoczywistą perspektywę interpretacyjną, pozwalającą uchwycić wymiar doświadczenia pielgrzymowania, który często pozostaje poza zasięgiem narzędzi *stricte* empirycznych. Tym samym praca nie tylko poszerza

teologiczne rozumienie pielgrzymowania, lecz także stanowi wartościowy głos w szerszej, interdyscyplinarnej debacie nad jego współczesnymi formami i znaczeniem.

Jednym z istotnych walorów monografii jest wskazanie obszarów badawczych, które mogą stać się przedmiotem dalszych, pogłębionych analiz. Na szczególną uwagę zasługuje zestawienie teorii *mindfulness* z klasyczną tomistyczną koncepcją cnót kardynalnych, przeprowadzone w trzecim rozdziale pracy. Ukazanie zarówno dalekich analogii, jak i zasadniczych różnic między tymi dwoma paradygmatami otwiera przestrzeń do dalszych badań porównawczych nad relacją między współczesnymi praktykami uważności a chrześcijańską antropologią moralną. Równie obiecującym kierunkiem dalszych eksploracji są przedstawione w monografii programy resocjalizacyjne oparte na doświadczeniu pielgrzymowania. Przykłady inicjatyw realizowanych w różnych krajach pokazują, że Camino de Santiago może funkcjonować jako przestrzeń sprzyjająca odbudowie sprawczości, odpowiedzialności i sensowności działań życiowych. W tym kontekście interesującą propozycją badawczą jest powiązanie kształtowania cnót kardynalnych z narzędziami znanymi z obszaru zarządzania i teorii jakości, takimi jak cykl Deminga. Tego rodzaju podejście może inspirować dalsze badania nad zastosowaniem kategorii aretologicznych w praktykach edukacyjnych, resocjalizacyjnych oraz rozwojowych.

Monografia wnosi również istotny wkład do refleksji nad funkcjonowaniem religijności w kontekście kultury terapeutycznej późnej nowoczesności. Analiza relacji między chrześcijańskim rozumieniem łaski a postmodernistycznym redukcjonizmem terapeutycznym wskazuje na potrzebę dalszych badań nad sposobami, w jakie praktyki religijne – takie jak pielgrzymowanie – są reinterpretowane w kategoriach dobrostanu, samorealizacji i pracy nad sobą. Zaproponowana przez autorkę perspektywa może stanowić punkt odniesienia dla badań nad przemianami duchowości, tożsamości oraz narracji sensu w warunkach pluralizmu światopoglądowego późnej nowoczesności. Wreszcie, interdyscyplinarny charakter pracy otwiera pole do dalszych badań na styku teologii, socjologii religii, psychologii oraz antropologii kulturowej. Zaproponowane kategorie analityczne, takie jak: „łaska pielgrzymowania", „rytuał przejścia" czy „Camino slow", mogą zostać poddane dalszej operacjonalizacji empirycznej lub wykorzystane w badaniach porównawczych obejmujących inne szlaki pielgrzymkowe i formy mobilności religijnej. W tym sensie monografia nie zamyka dyskusji nad terapeutycznym wymiarem pielgrzymowania, lecz inicjuje wielowątkowy dialog badawczy, którego potencjał wykracza poza ramy jednej dyscypliny.

Monografia może zainteresować zarówno szerokie, jak i zróżnicowane grono odbiorców. W pierwszej kolejności jej naturalnymi adresatami wydają się teologowie, zwłaszcza badacze zajmujący się teologią łaski, teologią moralną oraz teologią praktyczną, dla których praca stanowi przykład twórczego rozwinięcia klasycznych kategorii tomistycznych w dialogu ze współczesnym doświadczeniem religijnym. Książka może pełnić funkcję inspirującą również dla badaczy poszukujących nowych metod łączenia refleksji teologicznej z materiałem empirycznym. Monografia może okazać się wartościowa dla przedstawicieli nauk społecznych i humanistycznych, w szczególności socjologii religii, psychologii oraz antropologii kulturowej. Choć zaproponowana argumentacja zakorzeniona jest w aparacie pojęciowym teologii, przedstawione analizy empiryczne oraz opisy mechanizmów terapeutycznych działających na Camino de Santiago dostarczają materiału porównawczego, który może zostać twórczo wykorzystany w badaniach nad duchowością, praktykami sensotwórczymi oraz formami mobilności religijnej we współczesnych społeczeństwach.

Książka może znaleźć również odbiorców poza wąsko rozumianym środowiskiem akademickim. Jej treść ma potencjalne znaczenie dla praktyków zaangażowanych w duszpasterstwo pielgrzymkowe, formację duchową, programy resocjalizacyjne oraz inicjatywy wykorzystujące wędrówkę jako narzędzie pracy nad tożsamością i odpowiedzialnością. W tym sensie monografia łączy walory pracy naukowej z refleksją aplikacyjną, czyniąc ją cennym głosem w dyskusji nad miejscem pielgrzymowania w kulturze późnej nowoczesności.